De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (*Staatsblad* No. 124.)

Dit blad wordt geregeld des *Vrijdags* aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de **REDACTIE.** Abonnementen en Advertentiën aan de **ADMINISTRATIE; Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.**
Inzendingen, die later dan *Donderdag* 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 10 November 1907. No. 1558.

Abonnementsprijs: *franco* aan huis, per drie maanden *f* **1.30,** voor België per jaar *f* **5.20** bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar *f* 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers *f* —.**10.** Abonnementen worden aangenomen door het Bureel te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertentiën: van 1 tot 6 regels *f* **1.20,** voor elken regel meer *f* —.**20.** Aanvragen en vermelding van liefdegaven *f* —.12 per regel.

Pro Rege.

TWEEDE REEKS.

VIII.

> En Jezus, bij hen komende, sprak tot hen, zeggende: Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde.
> Matth. 28 : 18.

Zoo is Jezus Christus dan de *Koning* van zijn eigen *volk*, het *Hoofd* der gemeente, welke is zijn *Lichaam*, in beeldspraak door hem zelven aldus uitgedrukt: „Ik ben de *Wijnstok*, en gij zijt de *ranken*," of ook weergegeven door het beeld van den *Herder* met de *schapen* zijner kudde. In dezen band van Koning en volk, van Hoofd en lichaam, van Wijnstok en ranken, van Herder en schapen, ligt het middenpunt van Jezus hooge waardigheid. Doordien echter deze band begint met zuiver geestelijk te zijn, is het aan meer dan één overkomen, dat hij dit alles slechts in *overdrachtelijken* zin opvatte, als werd er niet anders mee gezegd, dan dat de Christus door zijn Geest zekeren invloed uitoefent op het hart van wie hem als zijn Heiland erkent. Zelfs zijn er niet weinigen, die de beteekenis van dezen band zoo ordinair maken, dat Jezus' invloed op het hart der zijnen dan weer bijna gelijksoortig wordt genomen met den invloed, dien de ééne mensch op den anderen kan uitoefenen; alleen in graad iets hooger. Die invloed van Jezus' Geest op den geest der zijnen uitgaande, strekt dan om hun geloof te bevestigen, hun hope te verhelderen, en den gloed der liefde in hen brandende te houden. En deze geestelijke en zedelijke uitwerking, zoo waant men, wordt dan *genaamd* „Jezus' Koningschap over ons hart", en de rijkere atmosfeer, die hieruit opkomt, wordt beeldspreukig als „het Koninkrijk der hemelen" aangediend. Iets waaruit volgt, dat men op het standpunt van wie zoo oordeelt, dan ook veilig al deze overdrachtelijke titels van Koning en Hoofd kan laten glippen. Het zijn, aldus bezien, toch niet anders dan zinledige namen. De Gemeente heeft er toch niet aan. Waarom dan die doodgeloopen namen niet afgeschaft, en duidelijk, kort en eenvoudig gesproken van Jezus' *invloed*, d. i. Jezus *geestelijken* invloed op het hart van wie hem *belijdt?* Dan valt alle mystiek weg. Dan spreekt ge van den invloed van Jezus *voorbeeld*, van den invloed van *zijn woord*, en van den invloed die van de door hem in het leven geroepen vereeniging, *kerk* genaamd, op de wereld, en bijzonderlijk vooral op zijn belijders, is uitgegaan. Doch dan, ge gevoelt het, is het Koningschap van Jezus ook met voorbedachten rade te niet gedaan, en juist hiertegen staat ons protest. Dat is tegen de Schrift, dat is tegen Jezus zelf ingaan, het is het opsmelten van het hoog heilige in de smeltkroes van de ordinaire zedelijkheidsbegrippen der rationaliseerende wereld.

Niet onze moderne zedeleeraars, maar Jezus zelf en zijn apostelen moeten ons leeren, welk begrip we ons van zijn Koningschap hebben te vormen, opdat het beantwoorde aan de werkelijkheid; en gaan we bijhen ter school, dan blijkt terstond duidelijk en zonneklaar, dat er in Jezus' Koningschap nog van heel iets anders dan van zedelijk-geestelijken *invloed*; dat er van *macht*, van *gezag*, van *overhoogheid* sprake is, en van die *macht* zelfs in bijna onbegrensde mate. Het eerst trad dit in het licht in Jezus' doemvonnis over Kapernaüm. Dat doemvonnis luidde: „Gij Kapernaüm, gij die tot den hemel toe verhoogd waart, gij zult tot de hel toe nedergestooten worden." Hierin nu ligt tweeërlei: 1°. dat Jezus' driejarig verblijf te Kapernaüm, door hem zelven wordt aangeduid als een „verhoogd zijn ten hemel," en 2°. dat Jezus bevoegdheid bezat om zulk een onherroepelijk vonnis over deze stad uit te spreken. Een vonnis, dat nu reeds aan Kapernaüm vervuld is, want het is geheel van den aardbodem verdwenen. Het bestaat niet meer. Zulk een ontzettende verklaring nu gaat het perk van wat een geestelijk voorganger, zedeleeraar en godsdienststichter zeggen kon, ten eenenmale te buiten. Wie als geestelijk voorganger of zedeleeraar of godsdienststichter, aldus zich zelven op den voorgrond stelde, dat hij zijn inwoning in deze of gene stad, voor die plaats een eere noemde, waardoor ze „tot den hemel toe verhoogd was," zou reeds door dat één zeggen toonen, zedelijk zichzelf in hoogmoed te verlagen. En wie, omdat zulk een stad zijn hoogheid niet wilde erkennen, over haar 't vonnis sloeg, dat ze deswege tot de hel toe zou werden nedergestooten, zou voor krankzinnig worden aangezien. Lees daarom over zulke sterke uitspraken van Jezus nooit heen. Het zijn uitspraken die niemand hem ooit op de lippen zou hebben gelegd. Het zijn uitspraken, die het merk van echtheid, in haar algeheele afwijking van het gewone, met zich brengen. En het zijn uitspraken, waarin het zelfbewustzijn van Jezus naar voren treedt, als van Één bekleed met een macht en waardigheid, die alle hoogheid en majesteit van aardsche vorsten verre te boven gaat. Maar hierbij bleef het niet. Jezus dorst er bij voegen: „Ik zeg u, dat het den lande van Sodom verdragelijker zal zijn, in den dag des oordeels, dan ulieden, inwoners van Kapernaüm." Nu staat de zonde van Sodom heel de Schrift door als de grootste gruwel gebrandmerkt, en gelukkig mag er bijgevoegd, dat de zedelijke publieke opinie nog altoos op Sodom terugwijst als op de stad, waar de menschelijke zelfverlaging het verst was doorgegaan. Maar, ellieve, wat wilt ge ons dan Jezus Koninklijke macht aanprediken als een louter geestelijk en zedelijk overwicht. Of wat acht ge wel, dat den zedepreker onder ons zou wachten die zich zelven zóó hoog dorst verheffen, dat het over zijn lippen kwam: Vervallen in de zonde van Sodom, is *minder erg*, dan dat ge mij verwerpen durft. En toch, dat, en niets minder, heeft Jezus, uw heilige Jezus gezegd.

Jezus zelf is dan ook blijkbaar een oogenblik onder den indruk geweest van het alle verhoudingen omkeerende effect, dat zijn krasse uitspraak over Kapernaüm op het publiek waaronder hij verkeerde, maken moest. Zoo sterk zelfs drong de scherpe tegenstelling tusschen de gewone zedelijke opvatting van wie in Israel den toon aangaven, en tusschen de door hem met zijn uitspraken over Kapernaüm ingenomen positie, zich aan hem op, dat, blijkens het verhaal, Jezus heil zocht voor het benauwende dat hier in lag, door zijn ziel tot zijn Vader op te heffen, zeggende: „Ik dank u, Vader, Heere des hemels en der aarde dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt, en hebt ze aan de kinderkens, aan de eenvoudigen die mij volgen, geopenbaard." Zielkundig verklaart zich de samenhang van dit gebed met zijn doemvonnis over Kapernaüm van zelf. Wat Jezus over Kapernaüm had uitgesproken, druischte ten eenenmale in tegen de aangenomen zedelijkheidsbegrippen. Het was gesproken uit een hoogere orde, uit die orde, die niet het aardsche leven op zich zelf neemt, maar aarde en hemel saamvat, en naar hoogere, heiliger ordinantie rekent. Tegenover die ordinantie nu stonden de leeringen en zedelijke vermaningen van de wijzen en verstandigen dezer wereld lijnrecht over, en het waren alleen de kinderkens, d. i. de eenvoudigen die hem aanhingen, die in deze hoogere ordinantiën, zonder geërgerd te worden, konden inleven. Van daar dat Jezus zijn Vader hier aanroept als *„Heere des Hemels en der aarde"*, wat op die hoogere ordinantie heenwijst, en daarop scherp tegenover elkaar stelt de zedelijke en geestelijke voorgangers in het gewone leven, „de *wijzen en verstandigen*," en die ontbloote en daarom openstaande gemoederen, die zich aan hem ontsloten, hier aangeduid met den naam van *kinderkens*. Om nog duidelijker te doen uitkomen, dat hier van *hoogere ordinantiën* sprake was, voegt Jezus er zelfs bij: „Ja, Vader, want alzoo is geweest *het welbehagen* voor U."

Deze zielsverheffing tot zijn Vader was blijkbaar niet in stilte en niet in het verborgen gefluisterd, maar in geestelijke vervoering voor het oor van zijn jongeren uitgesproken. Hoe zou ze ons anders in het Evangelie kunnen bericht zijn? En nu laat Jezus het hier niet bij, maar zich tot zijn jongeren wendende, komt hij nu tot deze allesbeslissende uitspraak: *„Alle dingen zijn mij overgegeven van mijn Vader."* Zijn doemvonnis over Kapernaüm, omdat haar inwoners hem verworpen hadden, was alzoo niet maar een verwachting, dat 't zoo gaan zou; niet slechts een profetie dat het zoo komen zou; maar een rechterlijk vonnis, gesproken door wie macht had om alzoo te vonnissen; want zijns was die macht, hem waren *alle dingen* overgegeven van den Vader. En als om het verrassende dat hierin voor zijn jongeren lag, nog nader toe te lichten, wijst Jezus nu op zijn geheel eenige positie. „Niemand kent den Zoon dan de Vader, noch iemand kent den Vader dan de Zoon, en wien het de Zoon wil openbaren." Het gaat hier om de verklaring niet van het Goddelijk mysterie, maar van *zijn macht*, waardoor hij tot het vellen van zulk een doemvonnis gerechtigd was. Dit nu konden de lieden in Kapernaüm, dat konden zelfs zijn jongeren niet verstaan. Zijn wondere macht is van dien aard, dat alleen de Vader die kent, want onder menschen verstaat niemand wie de Zoon is. Niet een eenig creatuur, alleen de Vader kent den Zoon. En hiermede nu hangt 't saam, dat ook niemand den Vader kent dan de Zoon, en dat alleen hij, die van den Zoon leeren wil, wat de Vader en wat diens ordinantiën zijn, in het mysterie van hemel en aarde kan worden ingeleid. Op dit mysterie van de ordinantiën der hoogere orde, die hemel en aarde omvat, komt Jezus dan ook in het slot terug. Er is tweeërlei geestelijk juk. Dat van de wijze en verstandige wereld, die aan de lieden een juk oplegt, dat ze neerdrukt en waaronder ze gebogen gaan, en daartegenover staat het juk der hoogere ordinantiën, dat ruste brengt en de ziel doet opleven. Van daar dat vlak naast het vonnis van Kapernaüm, dat hem verwierp, deze oproep te lezen staat: „Komt tot mij, gij allen die vermoeid en beladen zijt, en ik zal u rust geven, want mijn juk is zacht, en mijn last is licht."

Deze uitspraak over Kapernaüm is, in haar samenhang genomen, voor Jezus Koningschap dan ook een der gewichtigste uitspraken, die het Evangelie ons biedt. Hier wordt niet van den naam of van den titel van Koning gehandeld. Men moet daarom de woorden: *„Alle dingen zijn mij overgegeven,"* niet los en op zich zelf nemen, wat van enkel van buiten leeren van teksten zoo licht het gevolg is. Deze allesbeslissende uitspraak, dat *alle dingen* hem zijn overgegeven, moet in verband worden genomen met wat over Kapernaüm voorafgaat, en over het tweeërlei juk onmiddellijk volgt. Er ligt een openbaring van koninklijke autoriteit en koninklijke macht in, die èn de autoriteit èn die macht rechtstreeks aan zijn persoon op een wijze bindt, die alle vergelijking van Jezus met andere zedeleeraars, geestelijke opwekkers en godsdienststichters ten eenenmale afsnijdt. Er treedt een andere *wereld*, een andere en hoogere orde mee aan het licht. Er ligt de teekening in van een ander *Rijk*, dat van het rijk der wereld geheel onderscheiden is. De deur wordt hier geopend, die u zeer van verre een inzicht gunt in een rijk der hemelen, dat tegen het rijk der aarde overstaat, en toch komt om ook die aarde te beheerschen, en dat rijk nu is *„het koninkrijk der hemelen"*, waarin, krachtens hetgeen Jezus hier zelf betuigt, niemand anders dan hij als *de Koning* denkbaar is.

Deze betuiging van Jezus, dat hem alle dingen van den Vader zijn gegeven, staat bovendien niet alleen. Ze komt, in gewijzigden vorm en in ander verband, herhaaldelijk voor. Reeds Johannes de Dooper had verklaard: „De Vader heeft den Zoon lief en heeft *alle dingen* in zijn hand gegeven" (Johannes 3 : 35); en Jezus zelf herhaalde hetgeen hij ter gelegenheid van het doemvonnis over Kapernaüm sprak, nog drie malen. De eerste maal bij Bethesda, toen hij betuigde: „De Vader heeft mij *macht* gegeven ook *gericht* te houden," en dat niet omdat hij de Zone Gods was, neen, er staat uitdrukkelijk bij, „omdat hij des *menschen Zoon* is." Geheel deze aanstelling nu van Jezus als *Rechter*, om eens allen die in de graven zijn, te oordeelen, valt saam met wat hij bij Kapernaüm uitsprak, dat hem alle dingen zijn overgegeven. Uit die verleende overhoogheid over alle dingen, vloeit zijn rechterlijke volmacht voort, en het is die rechterlijke macht, die hier het sterkst uitkomt. Hiermede toch wordt de macht van Jezus' Koningschap onmiddellijk uit den kring der zijnen uitgebreid *over alle vlees*. Nu zijn wij gewend aan een rechterlijke macht, die *naast* het koningschap zekere zelfstandige plaats inneemt. Onnadenkende leeraars in het staatsrecht hebben zelfs de leer verkondigd, dat de souvereiniteit niet één is, maar in drie stukken uiteenvalt, en dat een van die drie stukken is de *rechterlijke macht*. Die averechtsche leer is ook onder veel Christenen doorgedrongen, en dit brengt te weeg, dat ze ook in Jezus het rechtstreeksche verband tusschen zijn Rechterlijke macht en zijn Koningschap niet meer voelen. In de dagen waarin Jezus sprak, en vooral in Israel, was dit ondenkbaar. De koningen hadden zelve toen de rechterlijke macht in handen. Salomo's eerste gericht geeft er heugenis van. Wie de opperste rechterlijke macht uitoefende, was vanzelf de Koning, gelijk ook onder ons de betere leeraars in het staatsrecht nog altoos leeren, dat de rechterlijke bevoegdheid uit de Kroon vloeit, en gelijk deswege nog steeds recht gesproken wordt in naam des Konings. Het strijdt alzoo met elkaar, wel Jezus' rechterlijke macht te erkennen, maar hierin iets ander dan attribuut van zijn Koningschap te zien. Integendeel, overal waar Jezus als *de Rechter* wordt aangeduid, die vonnis slaat zonder appèl, ligt in die rechterlijke macht de stelligste en duidelijkste aanwijzing van zijn Koninklijke Souvereiniteit.

Jezus zelf is hier de onwraakbare getuige. Nergens is in de Schrift Jezus' majesteit, als Rechter, beslister uitgesproken, dan in Matth. 25 : 31, en wat lezen we daar? Wederom dat er niet sprake is van den Zone Gods, maar van den Zoon des menschen. „Wanneer de *Zoon des menschen* komen zal in zijn heerlijkheid, en al de heilige engelen met hem, dan zal hij zitten op de troon zijner heerlijkheid, en voor hem zullen vergaderd worden *alle de volken.*" Niet dus alleen zijn belijders, maar heel 't menschelijk geslacht. En als nu de uitspraak, het vonnis komt, dan staat er met zooveel woorden: „Alsdan zal *de Koning* zeggen tot degenen die aan zijn rechterhand zijn;" en zoo nogmaals in vs. 40: En *de Koning* zal hun antwoorden en zeggen." Beide alzoo ook hier saamgevat: 1°. Rechterlijke macht niet alleen over de belijders, maar over heel de aarde, over alle volken; en 2°. in die rechterlijke macht zijn Koningschap uitkomend. Koning en Rechter is één. De Koning zelf is de Rechter. De Rechter zonder appèl, en zonder recht van gratie boven hem, kan niet anders dan Koning zijn. Die prediking nu van Jezus' rechterlijke en alzoo Koninklijk-rechterlijke hoogheid, gaat heel de apostolische litteratuur door. „Wij allen moeten geopenbaard worden voor den Rechterstoel van Christus," is de grondtoon van al wat de apostelen ons over het einde der dagen openbaren, en in de Openbaring aan Johannes op Pathmos, is het keer op keer hetzelfde thema. „Ik zag den hemel geopend, zoo bericht hij ons, en ziet een wit paard, en die daar op zat was genaamd Getrouw en Waarachtig, en *hij oordeelt.*"

Vlak voor Gethsemané, heeft Jezus dit hem verleend zijn van de oppermacht over alle dingen, op nog plechtiger wijze bezegeld, toen hij in het hoogepriesterlijk gebed, nu niet tot menschen, maar voor den Vader betuigde: „Vader, de ure is gekomen, verheerlijk nu uw Zoon, gelijkerwijs *Gij hem macht gegeven hebt over alle vleesch.* Dit zet op dit stuk van onze belijdenis een nog heiliger zegel. Soms beeldt een oppervlakkige lezer zich in, dat men, wat Jezus vroeger over „zijn macht over alle dingen" en over zijn rechterlijke bevoegdheid gesproken had, niet zoo *letterlijk* moest verstaan. Men zal 't meer moeten opvatten in den zin, dat ten slotte toch de geest over de stof heerscht, en dat alzoo Jezus geest als de rijkste en reinste geest ingewikkeld en vanzelf een oordeel in zich besluit over alle geestelijk leven. Nu behoeft nauwelijks gezegd, dat ernstige bestudeering van het verband, waarin Jezus zulke uitspraken deed, en van den vorm waarin hij zijn uitspraken inkleedde, al zulke opvatting ten eenenmale afsnijdt. Bij Jezus is grootspraak, zelfs in den vorm, uitgesloten. Maar juist ter afsnijding van zulk beweren, is het ons zoo veel waard, dat Jezus vlak vóór zijn gang naar Gethsemané en Golgotha, in dat heilig oogenblik, toen hij in het Hoogepriesterlijk gebed zijn apostelen en zijn Kerk aan zijn Vader opdroeg, datzelfde machtbewustzijn, dat hem *macht over alle vleesch* was gegeven, niet alleen behield, maar zelfs in den aanvang van zijn gebed op den voorgrond geplaatst heeft als den grond, waarop zijn bede rustte.

En zelfs hier laat Jezus het niet bij.

In zijn laatste woord, dat hij voor zijn hemelvaart op den Olijfberg tot zijn jongeren sprak, heeft hij 't nogmaals herhaald: *„Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde"* Een uitspraak zoo kras, zoo veelzeggend, en zoo sterk sprekend, dat de ongeloovige critiek er wel toe moest komen, om dit woord kortweg voor onecht te verklaren. De methode die altoos wordt toegepast. Spreekt Jezus over het gewone geestelijk en zedelijk leven, dan kan men op wat er staat, aan. Dan is wat men in de Evangeliën leest, *echt.* Immers dit alles komt den loochenaars van Jezus Koningschap in het gevlij, en het past in hun voorstelling, dat Jezus schittert als geestelijk voorganger, zedeleeraar en godsdienststichter. Alles daarentegen wat in Jezus uitspraken een veel hooger, een verhevener, een veel majestueuzer zelf bewustzijn doet uitkomen, weerspreekt het beeld dat ze ons van Jezus schetsen, en wordt daarom eerst door valsche uitlegging verzwakt, dan door overdrachtelijke opvatting ontledigd van zijn eigenlijken zin, en ten slotte verdacht gemaakt en voor onecht verklaard; en niet weinige leden der gemeente die niet op de hoogte zijn, laten zich dat aanleunen. Juist dit pogen der critiek echter om alzulke uitspraken van Jezus weg te cijferen en teniet te doen, verhoogt er voor ons de beteekenis van. Het laatste woord van Jezus, eer hij opvoer ten hemel, moest uiteraard een woord van hoog gewicht en ver strekkende beteekenis zijn. Het was zijn testament aan zijn jongeren. Die jongeren zaten nog altoos beklemd in de idee, dat Jezus, ja wel Koning, maar dan alleen Koning van Israel zou zijn, en zoo lezen we dat ze zelfs in dat laatste oogenblik hem nog afvroegen: „Heer, zult gij in dezen tijd aan Israel het Koninkrijk wederom oprichten?" Tegenover die beperking nu stelt Jezus aanstonds het bevel, om zijn naam te prediken *tot aan het uiterste der aarde.* Geheel in gelijken zin als waarin hij op den berg in Galilea gesproken had: *Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde,* daaruit aanstonds dit gebod afleidend: Gaat dan heen, en onderwijst *alle volken.* Dat dit alles nu strekken moest om zijn Koninkrijk *geestelijk* uit te breiden, sprak vanzelf, want alleen waar zijn Koninkrijk geestelijk wordt uitgebreid, kan het tot de *erkentenis* van zijn Koningschap komen. Zoo had Jezus ook in het Hoogepriesterlijk gebed gezegd: „Gij hebt mij macht gegeven over alle vleesch, opdat alwie Gij mij gegeven hebt, ik hun het eeuwige leven geve." En zoo nu ook hier: „Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde; gaat dan henen en maakt alle volken tot mijn discipelen, leerende hen onderhouden al wat ik u geboden heb, en bezegel ze met mijn doop".

Maar al moet de strekking altoos zijn om de zielen, om de wereld, om de menschheid, om ons menschelijk geslacht te behouden, en zoo het geestelijk Koninkrijk te doen triomfeeren, toch zijn de uitdrukkingen die Jezus *Koninklijke* macht aangeven, van zoo ver strekkende beteekenis, dat ze beschikkingsrecht inhouden over al datgene, wat over het lot der volken en der menschheid beslissen zal. Bij niet één dier uitspraken vinden we eenige de minste beperking. Nergens een bepalen van zijn macht tot het geestelijk terrein. De woorden zijn, van den beginne tot het einde toe, steeds alomvattend, alles insluitend. En daar het nu vaststaat, dat geheel de loop der dingen, heel de loop der historie, heel het lot der volken op elk terrein, invloed oefent op hun geschiktheid of ongeschiktheid om voor Jezus het hart te ontsluiten; en het evenzoo vast staat, dat het lot der Kerk op deze aarde gedurig bepaald wordt door allerlei uitwendige gebeurtenissen, zoo dat er heele streken zijn, bijv. in Klein-Azie en op de noordkust van Afrika, waar die Kerk eertijds heerlijk bloeide, en naderhand onder den loop der gebeurtenissen, geheel te niet ging, zoo kon het niet anders, of de toekomst der Kerk, en zoo ook de toekomst van het hemelsch Koninkrijk, kon alleen gewaarborgd worden door een Koning, die niet alleen op geestelijk terrein, maar ook over al deze gebeurtenissen, die over het lot der volken beslisten, *macht bezat.* Den loop der geestelijke dingen te isoleeren van den loop der aardsche gebeurtenissen, is valsch spiritualisme, dat door heel den loop der historie weersproken wordt. En leest en herleest ge nu, met dit onloochenbare feit van den samenhang der geestelijke en der aardsche dingen voor oogen, Jezus stellige uitspraken: *„Alle dingen* zijn mij van den Vader overgegeven." „Gij hebt mij macht gegeven over *alle vleesch*", en: „Mij is gegeven *alle* macht in hemel en op aarde", — dan stuit u elke uitlegging die hiervan ook maar iets wil uitzonderen, en is het voor u uitgemaakt, dat Jezus zichzelf aandient als een Herder der schapen, als een Hoofd der Gemeente, maar dan ook als *de Koning in zijn Majesteit*, die niet maar een nominale souvereiniteit ontving, doch die bekleed is met alle gezag en met alle macht, die voor de instandhouding en voor de voleinding van zijn Koninkrijk noodzakelijk zou blijken.

„Zijn hart niet richten."

> En dat zij niet zouden worden gelijk hunne vaders, een wederhoorig en wederspannig geslacht; een geslacht, dat zijn hart niet richtte, en welks geest niet getrouw was met God.
> Psalm 78 : 8.

De uitgangen van uw leven zijn *uit uw hart.*

Niet natuurlijk, alsof niet alle actie tenslotte *van de ziel* zelve uitging. Als ge hoort, ziet, gluurt, ruikt en proeft, of ook loopt, klimt, klopt, spreekt en schrijft, is 't altoos uw ziel die het doet. Wel *door* de zintuigen en leden van uw lichaam, maar toch altoos zoo, dat dit alles niets dan *instrument* is en blijft, en dat de eigenlijke werker van wien 't alles uitgaat, in uw ziel huist.

Als het lichaam tenslotte *aan de ziel* ontvalt, leeft en werkt die ziel in de geestelijke wereld door. Maar ontglipt de ziel *aan het lichaam*, dan brengt de dood ontbinding en is 't hier uit.

De ziel gebruikt het lichaam en al zijn leden als haar gereedschap, maar uit haar zelve komt de kracht die het lichaam dienstbaar maakt aan wat zij begeert, wil of beoogt.

Waar ergens in het lichaam de ziel woont, gespreid door alle leden, óf uit één punt heel het lichaam beheerschend, is niet met zekerheid uit te maken; maar wel weten we, dat bij zekere bepaalde dingen 't één meer door ons hart,

t andere meer door ons hoofd werkt. Droefenis en vreugde spant 't hart; peinzen, denken, berekenen vermoeit meer het hoofd, en in 't hoofd bepaaldelijk de hersenen. Onze ziel doet daarbij als de timmerman, die nu eens zaag en hamer, dan weer vijl en boor gebruikt, al naar 't te verrichten werk.

Wordt nu van ons hart gezegd, dat wat er aan leven uit ons komt, zijn uitgangspunt in ons hart heeft, dan beteekent dit uiteraard niet, dat de ziel 't van ons hart, maar altoos dat het hart het uit de ziel krijgt, en wordt alleen uitgesproken, dat onze ziel, ons ik, onze persoon, als er leven uit ons zal komen, dàt stuk gereedschap laat werken, dat we ons hart noemen. Door het hart ruischt uw bloed rusteloos op en neder. In dat bloed werkt uw levensenergie en levenswarmte, en al blijft *in de ziel* altoos het eerste uitgangspunt, zoo staat niettemin vast, dat het leven en de levensactie, die naar buiten zal treden, *door het hart* loopt, en in dien zin in het hart haar uitgangspunt vindt.

Wij, kinderen van het Westen, zijn veelal gewoon tweeërlei uitgangspunt te stellen, *het hart* eerst, en dan naast het hart *het hoofd*; maar veel juister voelde men in het Oosten, dat uit het hart eigenlijk alles opkomt, en dat het hoofd niet anders doet dan aan het leven, dat uit het hart *opkomt*, zijn juiste *richting* geven.

De Schrift drukt hierop haar zegel, en stelt evenzoo alleen in het hart de uitgangen van het leven dat uit de ziel komt, en laat diezelfde ziel door het hoofd het uit het hart opkomend leven *richten*.

Vandaar het gedurig vermaan aan Israel, dat het zijn hart *richten* zal, en vandaar het oordeel dat ging over de vaderen, die verzuimden hun hart te richten, en het hart onbeteugeld door lieten hollen.

In dien zin nu heet het ook in Psalm 78 : 8 tot de Israelieten: „Dat zij niet zouden worden gelijk hun vaders, een wederhoorig en wederspannig geslacht, een geslacht, *dat zijn hart niet richtte*, en welks geest niet getrouw was met God."

Dit vermaan bestraft allereerst het onbeteugelde *gevoelsleven*.

Niet in ons hoofd, maar in ons hart zijn we gevoelig. Ons hart wordt aangedaan, en wekt in ons *de aandoeningen*.

En dit is heerlijk. Daardoor tintelt en trilt het leven in ons. Wat u aangrijpt, wat u bezielt, wat u moed en geestdrift inboezemt, het komt al op uit het reageeren van het leven op het gevoel van uw hart. Alleen het hart maakt ons warm, doet ons lieven en loven, verrukt ons en voert ons op in heilige bewondering.

Door ons hart ontstaat het meêleven, meer nog, het spannen in heel ons wezen van sympathie en antipathie. De held is man van het hart. Uit het hart zingt de psalmist. En als 't op het eeren en dienen van Christen, onzen Koning, aankomt, wordt het eerst ons hart geraakt, en wordt ons hart opgeroepen, om al zijn verborgen krachten tot hoogste uiting te brengen.

Wie zijn hart laat rimpelen en verschrompelen, aan zijn hart het zwijgen oplegt, het vuur en den gloed van zijn hart laat uitdooven, en zoo al meer ontaardt in een verstandsmensch, moge nog zoo diepzinnig peinzen en nog zoo spitsvondig, eer hij toetast, alles berekenen, — de eigenlijke *mensch* is in hem ondergegaan, of althans op nonactiviteit gesteld.

Maar wee u, zoo ge uw hart, gelijk men zegt, *gaan laat*. Wee u, zoo ge de gevoelens, neigingen en aandoeningen van uw hart over uw ziel in een roekeloos spel van uitdampende gewaarwordingen laat heerschen. Dan wordt de ziel die heerschen moet, het instrument, en uw hart dat instrument moet blijven, bepaalt uw levensuiting. Dan drijft ge op uw gevoel. Dan volgt ge de aandrift die uit 't bloed opkomt, en als louter gevoelsmensch wordt ge een speelbal van de trillingen die in uw hart zich bewegen. Dan geeft ge in alles aan uw hart toe. De band springt, die de uitingen van uw hart tot eenheid moet verbinden. Wat de Schrift „het vereenigen van uw hart" noemt, raakt te loor. En zooals het fiere paard tenslotte wegloopt met den ruiter, die de teugels liet glippen, loopt uw schichtig geworden hart met u weg.

Dat vindt de gevoelsmensch dan heerlijk. Ja, hij ziet met minachting neder op anderen, die hun gevoel niet zoo bij alles en zoo telkens spreken laten. In dit opwekken van het gevoelige vindt hij zijn glorie, en hij geniet er in en groeit er in. En hij merkt het niet, dat het gevoel over hem gaat *heerschen*, in plaats van, gelijk 't hoort, zijn ziel te *dienen*.

Maar nog veel banger komt dit in de tweede plaats uit *door de zonde* die in ons bloed woelt.

Ook al kleefde ons geen zonde aan, dan nog zou uw ziel over uw hart moeten heerschen, en zou het *laten gaan*, het ontbinden van de eenheid van uw hart, reeds op zichzelf zonde zijn.

Maar een veel ernstiger karakter neemt dit laten gaan van uw hart aan, nu uit het hart des menschen ook alle ongerechtigheid opkomt. Juist omdat in ons hart de uitgangen des levens zijn, betrekt de zonde in ons hart de onheilige wacht bij die bronnen, bij die uitgangen van ons leven in ons hart.

Dientengevolge zijn de neigingen, de begeerten, de tochten van ons hart innerlijk door zonde vergiftigd. Niet alleen de zinlijke begeerte van 't vleesch, maar ook de hoovaardij, de geestelijke zonde, werkt uit het hart op.

Die zonde woelt dan in onze aandoeningen, in onze gevoelswerkingen, in onze onmiddellijke gewaarwordingen; en wie nu gewoon is zijn hart *te laten gaan*, of wat men noemt steeds de inspraak, de aandrift van zijn hart te volgen, wordt, eer hij 't vermoedt, door zijn zonde verrast, in den band geslagen, en tot haar slachtoffer gemaakt.

En dit wel, zonder dat men het zelf eerst merkt. Immers het heet zoo schoon en bezielend, zijn hart te laten spreken en op de eerste aandrift van zijn hart af te gaan.

Tegen dit tweeledig gevaar nu, zoowel tegen het onbeteugeld laten gaan van uw gevoel, als tegen dit onbeteugeld volgen van uw zondige neiging, stelt de Heere onze God deze zijn heilige ordinantie: Dat uw ziel, dat uw ik, dat *zij* met uw hooger en heiliger bewustzijn, wel uw hart bezielend en spannend zult laten werken, maar dat gijzelf bij dit alles uw hart *richten, leiden* en *besturen zult*.

Uw hart is het rijkste instrument, dat ge ter bespeling van uw God ontvingt. Eindeloos is de varieteit van toon, dien ge aan dit instrument ontlokken kunt; maar het moet niet spelen uit zichzelf, gelijk een aeolusharp, die met elk zuchtje van den wind toongeluid uitgeeft. Neen, gij zelf, uw ziel, uw hooger ik moet dat hart aangrijpen, en alle geluid dat het uit zal geven, beheerschen. Uw hart moet instrument blijven, en gij moet de heilige kunstenaar zijn, die dit rijke instrument bespeelt.

Nu te zeggen, dat het *hoofd* het hart moet beheerschen, ware te zwak uitgedrukt. Ons hoofd doet hierbij veel, maar toch niet alles. Zelfs niet het hoogste. Er is nu de ziel, die God ten leven wederbaarde, een nog hooger, nog heiliger bewustzijn, dan hetgeen we aan onze hersenen en aan ons denken danken. Wat ons hart, en daardoor ons leven richten moet, is, zoo ge zijn diepsten zetel opzoekt, het onmiddellijk besef dat uw ziel heeft van een Hooger Wil, die over u gebiedt, en waarnaar uw levensuiting zich te vormen heeft.

Eerst door dit hooger bewustzijn dat ge van uw God en van Zijn heiligen wil in het verborgenste uwer ziel met u omdraagt, vaart in u de heilige kunst, om alle kracht, alle gave, alle neiging en begeerte, alle aandoeningen en gewaarwordingen van uw hart tot één goed in elkaar gezet accoord te vereenigen, en het te doen uitgaan in een bepaalde *richting*. In die richting die leidt naar het doel van uw leven, en die u doet uitkomen bij uw heilig levensideaal.

Uw hart niet verzwakken, niet uitdooven, niet op nonactiviteit zetten. Integendeel, alles in uw hart met volle kracht laten werken. Het hart warm houden. Het hart steeds en te allen tijde gereed en bereid hebben om tot de hoogste spanning bekwaam te zijn, maar het in die volle uiting van zijn kracht *richten*. De teugels steeds in uw hand. Bij elken tweesprong het hart niet laten gaan, gelijk het wil, maar het dàt pad doen inslaan, dat niet van God af, maar naar God toeleidt.

Niet de gevoelsmensch, maar de held *met* menschelijk gevoel, moet uit uw ziel schitteren.

En elk oogenblik, dat het hart helt naar het doolpad der zonde, moet met forschen ruk aan de teugels, en desnoods met striemenden zweepslag, uw hart *gericht* op de wegen des Heeren.

Gericht, doordat de Geest van boven zelf u richt, en gij in stil gebed dat *richten* des Geestes inroept en naar u toetrekt.

Amsterdam, 8 Nov. 1907.

Dr. Kuyper verzoekt ons onderstaande verklaring in dit nummer te willen opnemen:

L. S.

Mij niet in staat gevoelende de talrijke collegies, vereenigingen, bonden, redacties en particuliere personen, die mij op 29 October j.l. van hun belangstelling deden blijken, elk afzonderlijk te beantwoorden, veroorloof ik mij hiermede mijn erkentelijkheid en diepgevoelden dank te betuigen aan allen, die op wat wijze ook, er toe bijdroegen, om mijn zeventigsten verjaardag voor mij en mijn gezin tot een dag van blijde en dankbare verheuging te maken.

Ik zal mij verplicht gevoelen, indien ook andere redactiën de goedheid willen hebben om deze dankbetuiging in haar orgaan een plaats te verleenen.

KUYPER.

's-Gravenhage, 1 November 1907.

Op de jongste vergadering van den Protestantenbond 22 en 23 Oct. te Nijmegen gehouden, heeft Prof. Eerdmans in zijn openings-speech weer eens het bekende stokpaardje bereden, dat de moderne wereldbeschouwing zelfs de ethischen en gereformeerden van hun supranaturalistisch standpunt heeft afgebracht. Wil men Prof. Eerdmans gelooven, dan heeft de moderne beschouwing, waarbij voor een bovennatuurlijke en onmiddellijke inwerking Gods geen plaats meer overblijft, over heel de linie de overwinnnig behaald en is er principieel geen scheidslijn meer te ontdekken. „Men doet het, zoo zeide hij, eigenlijk met dezelfde wereldbeschouwing als wij. Men verstaat echter de kunst met die wereldbeschouwing allerlei te verbinden, wat er mee strijdt. In zulke gevallen wordt een van de beide saamkomende factoren tot een leuze. Het is kenmerkend, dat hier de natuurlijke wereldbeschaving de baas blijft en dat de kerkelijke leerstukken zich daarnaar hebben te voegen". Het ontbreekt er dus alleen maar aan, dat de gereformeerden en ethischen dit rudiment nog afleggen, zich bewust worden van hun innerlijken omkeer, en ze zullen langs den weg der evolutie vanzelf tot het hoogere species van de wetenschappelijke mordernen worden gepromoveerd.

Nu gunnen we aan Prof. Eerdmans gaarne het genoegen van zich met deze illusie vroolijk te maken. De positie der modernen is droef genoeg. Hun leger, eens zoo schitterend, verloopt zienderoogen. Het hechtste bolwerk van hun vesting, Leiden, werd reeds zoo goed als veroverd door de ethischen. Is het wonder, dat de arme veldheer zijn troost gaat zoeken bij de denkbeeldige hulptroepen, die zijn ietwat overspannen fantasie in de ijle wolken meent te aanschouwen?

Het is dan ook zeker aan dit illusionisme te wijten, dat Prof. Eerdmans, ten bewijze van zijn stelling, zich meent te kunnen beroepen op Prof. Bavinck's dogmatiek. Eerst spreekt hij over het wonderbegrip:

> Het wonder in schriftuurlijken zin verdwijnt bij hem. Als Dr. Bavinck in zijn Dogmatiek over het wonder handelt, is dit voor hem een sterker werken van elementen en bestanddeelen der natuur, die in gewone omstandigheden een minder sterke werking hebben. De Theoloog, zegt hij, moet zoeken naar *„de wetten* van het wonder." Het wonder is dus een deel van de orde der natuur, waarvan door menschen de *wetten* kunnen worden nagespeurd, zooals men in de scheikunde en natuurkunde de eigenschappen der stoffen en de wetten, waaraan zij gehoorzamen, tracht te leeren kennen. Maar dat is juist wat het wonder volgens de Schrift nooit kon zijn, daar de onnaspeurbare wil Gods het naar Zijn ondoorgrondelijk raadsbesluit doet plaats vinden.
>
> Bavinck aanvaardt van de wonderen dan ook alleen de Bijbelsche en rekent voor het tegenwoordige leven met de wonderen niet meer. Hij zegt ronduit, de wonderen behooren nu eenmaal tot de historie. De mensch doet verkeerd door er op te wachten. In hachelijke omstandigheden zoeke hij niet zijn troost in bidden en Bijbellezen, maar steke de handen uit en trachte zich zelf te helpen. Dit bewijst wel dat het echte wondergeloof practisch dood is bij hem. Wat het allerwonderlijkste aan deze wonder-historie is, is dat de hedendaagsche Gereformeerden zich bij deze beschouwingen juichend aansluiten. Dat hoort zeker tot de wetten van het wonder. Het lijdt dus wel geen twijfel of de strijd voor het wonder is ten voordeele der vrijzinnigen beslist.

En daarna over de inspiratie:

> De leer der inspiratie is tot geheel iets anders geworden, dan zij oorspronkelijk was. Bavinck verdedigt dat de gewijde schijvers „bronnen" hebben gebruikt, eigen onderzoek hebben ingesteld, en dat wat zij neerschreven voortkwam uit eigen nadenken en levenservaring. Hij laat op deze wijze niet veel over van de ingeving naar bijbelsch begrip. Wie maar een weinig in het O. T. heeft gelezen, weet dat een profeet iemand is in wien niet eigen geest, maar Gods geest spreekt, die den profeet gebruikt als tijdelijk middel om zich te uiten; die weet, dat de wetten letterlijk door God worden afgekondigd. Bavinck verstout zich echter te zeggen, dat de H. G. niet in eens van boven op de gezegde schrijvers is neergedaald. Hij vervangt zoodoende het typische begrip der bijzondere openbaring door een veel flauwer en veel algemeener formule, die voor de Schrift niet kan bestaan.

We geven deze citaten letterlijk uit de *Hervorming*, waar de rede in haar geheel opgenomen werd, omdat men anders niet zou willen gelooven, dat een hoogleeraar in drie zinnen zooveel onjuistheden zou hebben opeengestapeld.

Aan kritiek op deze voorstelling spillen we dan ook geen woord. Hier geldt eenvoudig: tot verba tot errores. Prof. Eerdmans dicht aan Prof. Bavinck allerlei toe, wat nooit door hem gezegd is en door niet één Gereformeerde zou worden beaamd. Een Gereformeerde, die in hachelijke omstandigheden niet zijn troost zou zoeken in bidden en bijbellezen, maar — de tegenstelling is al te merkwaardig — in zelf de handen uit te steken, is ons niet bekend. Evenmin als een Gereformeerde, die beweren zou, dat God thans geen wonderen meer doet, waar elk Gereformeerde belijdt, dat het grootste geestelijke wonder, de wedergeboorte, nog telkens plaats vindt. En schier kinderlijk naief wordt de voorstelling, wanneer Prof. Eerdmans zijn hoorders verzekeren komt, dat de Gereformeerden nu pas ontdekt zouden hebben, dat de Bijbelschrijvers ook „bronnen" gebruikten en eigen onderzoek hebben ingesteld, alsof niet Lucas in zijn Evangelie, maar Kuenen en Wellhausen hun dat geleerd hadden!

Prof. Eerdmans weet van de vroegere en de nieuwe Gereformeerde Dogmatiek blijkbaar niets af. Hij spreekt hier als een blinde over de kleuren. Kuenen en Scholten zouden zich nooit zoo onvoorzichtig hebben uitgelaten.. Maar het geslacht der epigonen heeft van de polemiek blijkbaar een andere opvatting. Het is droef, deze decadentie te aanschouwen.

In de *Gereformeerde Kerk* vroeg onlangs een inzender, die blijkbaar wat scherper ziet dan de meesten, of de Gereformeerden, die in de Hervormde Kerk blijven omdat ze de Kerk in de Kerk willen reformeeren, niet consequent het werk der vaderen moeten veroordeelen, die met de Roomsche Kerk hebben gebroken, en of het eigenlijk niet hun roeping was om tot de Roomsche Kerk terug te keeren, ten einde die Kerk tot reformatie te brengen.

De redactie geeft hierop tweeërlei antwoord.

Vooreerst merkt ze op, dat de vaderen zich niet van de kerk hebben afgescheiden, maar uit de kerk geworpen zijn, toen ze de kerk wilden reformeeren:

> Onze Vaderen hebben in de dagen der Hervorming de kerk niet verlaten. Men verliet de kerk niet, maar *keerde eenvoudig als kerk terug naar de zuivere leer van Gods Woord*. Die zuivere leer duldde echter het Roomsche kerkbestuur niet (de paus, bisschoppen enz.); vandaar conflict en uitwerping. Maar ook toen dit conflict gekomen was, hebben de vaderen nooit kerk tegenover kerk gesteld, maar vastgehouden aan de ééne Christelijke kerk, en dat alle gedoopten schuldig waren zich daarbij te voegen.

De inzender zal, wanneer hij dit antwoord leest, waarschijnlijk denken, dat dit alles als twee druppelen waters lijkt op wat in de dagen der doleantie is geschied, en dat er geen schitterender rechtvaardiging van de doleantie te leveren is, dan hier door de redactie der *Gereformeerde Kerk* geschiedt.

Niet minder merkwaardig is het tweede argument, dat de redactie aanvoert:

> Maar nu nog iets: wil men onzen toestand in de Hervormde kerk vergelijken met den toestand der Vaderen, toen zij nog in de Roomsche kerk verkeerden; of met andere woorden: wil men beweren, dat wij even goed tot de Roomsche kerk konden terugkeeren als in de Hervormde kerk blijven?
>
> 't Wordt noodig even het verschil aan te toonen.
>
> In de Herv. kerk kan men frank en vrij het Evangelie naár de schriften verkondigen, en wel is er ook dwaalleer, doch die is *ingeslopen, maar nooit gewettigd*. Als gevraagd wordt wat de wettige belijdenis is der Hervormde kerk, dan is er maar één antwoord: „de drie formulieren van eenigheid!" Dat heeft ook Dr. Kuyper in de Voorrede van zijn *eerste uitgave* der Belijdenisschriften onomwonden erkend.
>
> Maar gesteld nu eens: Wij keerden tot de Roomsche kerk terug, om dáár het Evangelie naar de schriften te gaan verkondigen. Wij zouden dan zeker van een koude reis thuiskomen en binnen een paar weken weer Hervormd zijn.
>
> Want het Evangelie naar de schriften opgevat in den geest van de belijdenis der Vaderen, is in de Roomsche kerk als *ketterij veroordeeld*.
>
> De Roomsche kerkvergadering te Trente heeft uitgesprokken, dat een iegelijk, die leert, dat de mensch door geloof alléén gerechtvaardigd wordt zonder de werken der wet, *is vervloekt*.
>
> Mij dunkt: 't zal nu eenigszins duidelijk worden, waarom wij *wel* in de Hervormde kerk blijven, maar niet Roomsch worden en 't nooit *kunnen* worden.

Blijkbaar is de redactie hier met de chronologie ietwat in de war. Toen de Reformatoren optraden, had de Kerk officieel geen andere belijdenis dan de „drie geloofssommen", die nog door heel de Christelijke Kerk als uitdrukking van haar geloof worden erkend. Het Trentsche Concilie heeft zeker het roomsche dogma in eigenlijken zin tot geloofssymbool verheven, maar het Trentsche Concilie valt in 1545—1547 en de Reformatie begint in 1517. Hoe kon dan ooit het Trentsche Concilie rechtvaardigen, dat Luther, Zwingli en Calvijn met de Roomsche Kerk hebben gebroken?

En wat het tweede argument betreft, dat men in de Hervormde kerk nog frank en vrij het Evangelie kan verkondigen, zoo is het wel opmerkelijk dat Du Tillet, een vriend van Calvijn, die aanvankelijk met de Reformatie meeging, maar later tot de Roomsche Kerk weerkeerde, precies dezelfde argumenten gebruikte, om zijn blijven in de Roomsche Kerk goed te praten.

„Ik wil niet ontkennen, schreef hij, dat velen in de Roomsche Kerk zich schuldig maken aan tallooze misbruiken, dat Gods Woord er meestentijds niet zoo zuiver en heilig bediend wordt als het behoorde, ook niet, dat in sommige kerken schrikkelijke afgoderijen door sommigen worden bedreven, maar dat alles maakt niet, dat ze daarom geen Kerken Gods zouden zijn, omdat desniettegenstaande in deze Kerken waarlijk en in het openbaar de naam van God en den Heere Jezus wordt aangeroepen en Zijn Woord en de Sacramenten er worden uitgedeeld. Want zoo al de aanroeping van God en den Heere Jezus, die er nog gevonden wordt, niet door allen van harte geschiedt, toch is er een groot deel, dat het wel doet, zij het dan ook dat bij hen veel onwetendheid en onvolmaaktheid, en dientengevolge veel dwaling en gebrek wordt gevonden. En al is er ook bederf wat het Woord en de Sacramenten aangaat, toch is het waar, dat nog voor een goed deel het Woord en de Sacramenten er worden aangekondigd en uitgereikt. En dat waarlijk in deze (Roomsche) Kerken het Woord Gods nog wordt verkondigd en de Sacramenten worden bediend, dat betuigt en bevestigt het getuigenis van den Heiligen Geest aan de harten dergenen, die op goede wijze het Woord en de Sacramenten ontvangen en daardoor vruchtbaar worden gemaakt, en ware vruchten der godzaligheid voortbrengen." (Herminjard, Corresp. des Reform. IV. p. 390, 391).

Heel deze brief, die te uitvoerig is, om in zijn geheel te worden opgenomen, is uiterst merkwaardig, omdat al de argumenten door de Hoedemakeriaansche fractie aangevoerd, voor het blijven in de Hervormde Kerk, hier met bijna dezelfde woorden reeds worden uitgesproken. Zoo herhaalt de historie zich steeds en blijkt, dat er naar het woord van Salomo niets nieuws is onder de zon.

Maar deze historie is ook van belang, omdat ze ons leert, hoe de kracht tot reformatie der Kerk, nooit van mannen als Du Tillet is uitgegaan, maar juist door hen gebroken is. Indien heel de breede kring van mannen, die een open oog hadden voor de gruwelen van het pausdom, toen besliste met de Roomsche kerk hadden gebroken in plaats van met al deze drogredenen in de Roomsche Kerk te blijven, ten einde „de Kerk door de Kerk te reformeeren," dan zou Frankrijk voor goed voor het protestisme gewonnen zijn geweest, en de loop der historie een geheel andere zijn geworden.

Van den reformatiearbeid van Du Tillet en zijn gelijkgezinden is *niets* overgebleven. Ze zijn in den stroom ondergegaan. En alleen Calvijn en zijn volgelingen, die wel met de Roomsche Kerk gebroken hebben, hebben de reformatie tot stand gebracht en zijn Gods kerk tot zegen geweest.

Revisie van onze Staten-overzetting.

II.

Zelfs de Roomsche Kerk, die aan haar kerkelijk gejikte Latijnsche vertaling der Schrift, gewoonlijk kortweg de *Vulgaat* genoemd, wat den religieus-ethischen inhoud en het wezen der dingen betreft, een zoo absoluut geldend gezag toekent, dat niemand die vertaling, zelf met een beroep op den grondtekst niet, weerspreken mag, heeft toch de pretentie, dat de *tekst* van deze vertaling voor alle tijden onveranderlijk moet vaststaan, niet durven volhouden. Paus Pius V heeft wel, toen hij in 1590 de officieele editie van de Vulgaat in het licht gaf, op straffe van ex-communicatie verboden in dezen tekst eenige verandering aan te brengen, maar reeds twee jaar later verscheen een nieuwe uitgave met 2000 verbeteringen, en tegen een kerkelijke revisie van de Vulgaat heeft de Roomsche Kerk nooit bezwaar gehad.

Nog veel minder kan er daarom voor ons, Protestanten, die zulk een goddelijk gezag aan de Staten-vertaling niet toekennen, bezwaar bestaan om de noodzakelijkheid van een herziening der Staten-overzetting, nadat ze drie eeuwen onveranderd bleef, toe te stemmen. Wat de Hoogleeraren Bavinck, Kuyper en Rutgers in 1895 leverden, heeft toch met zulk een revisie niets uitstaande. Wel heeft men van moderne zijde dit gemeend en kwam Ds. Vos uit Woudsend in het *Handelsblad* zelfs een quasi-geleerd betoog opzetten, dat deze nieuwe vertaling zonneklaar bewees, hoe „onwetenschappelijk" de exegese aan de Vrije Universiteit gedreven werd; maar deze dwaze kritiek was alleen daaraan te wijten, dat hij de voorrede voor deze vertaling niet eens gelezen had. Uitdrukkelijk toch was door deze Hoogleeraren verklaard, dat ze geen nieuwe vertaling, zelfs geen revisie van de bestaande overzetting wilden leveren, maar alleen een weergeven van den tekst der Staten-overzetting in het Nederlandsch, zooals het *thans* gesproken wordt. Hoe hoog deze arbeid ook geschat moet worden en hoezeer hij getuigenis aflegt van groote nauwkeurigheid en kennis onzer taal, deze verbeterde tekst geeft voor de herziening van de vertaling zelve zoo goed als niets. Van Gereformeerde zijde moet hier de eerste hand nog aan den ploeg geslagen worden. En we zijn dankbaar, dat thans van steeds meer zijden stemmen opgaan, die voor zulk een revisie komen pleiten.

Voor onze predikanten baarde dit vraagstuk reeds lang moeite en verdriet. Voorzoover ze studie maakten van hun preeken en door grondige exegese zich voorbereidden voor hun taak, stuitten ze niet zelden op teksten, die in onze vertaling niet volkomen zuiver de bedoeling van het oorspronkelijke weergaven. Ze moesten dan wel één van beide doen: òf de Statenvertaling voor de gemeente afkeuren en inplaats daarvan een eigen vertaling geven, òf wel ze moesten aan de Statenoverzetting getrouw blijven, maar dan prediken over een tekst, die naar hun overtuiging den zin van de Schrift onjuist weergaf. Beide nu brengt even ernstige bezwaren mede. Houdt men zich aan de gebruikelijke vertaling, ook al acht men deze onjuist, dan doet men zijn exegetisch geweten geweld aan; men predikt dan over een tekst, die er feitelijk niet aldus staat, en mist dan de bezielende overtuiging, die alleen kracht aan de prediking kan geven, dat wat men verkondigt waarlijk Gods Woord is. En levert men daarentegen op eigen hand een verbeterde vertaling met afkeuring van de Statenoverzetting, dan wekt men allicht bij de gemeente wantrouwen in de gebruikelijke overzetting en wordt in elk geval de gemeente geheel afhankelijk gemaakt van het subjectieve inzicht van den prediker, daar ze elk middel mist om te kunnen controleeren of zijn opvatting wel de juiste is. Nu kan die moeilijkheid zeker nooit geheel vermeden worden, want zelfs bij de uitnemendste overzetting zal er geschil van gevoelen overblijven. Maar dit neemt toch niet weg, dat de Kerk te zorgen heeft dat zulke geschillen zich zoo weinig mogelijk kunnen voordoen, en daarom met name voor de Bediening des Woords een overzetting heeft te leveren, die beantwoordt aan de resultaten van de wetenschap van onzen tijd.

Doch ook ons volk zelf voelt, al is het in niet zoo sterke mate, de behoefte wel aan een verbeterde vertaling. Er zijn in onzen Bijbel geheele gedeelten, vooral in de brieven van den Apostel Paulus en in de profetische en dichterlijke boeken van het Oude Testament, die bij het lezen uiterst moeilijk zijn om te verstaan. Nu ligt dit zeker niet alleen aan de vertaling. Met name de profetische boeken van het Oude Testament eischen een zeer grondige kennis van de toestanden in Israël en de omliggende volkeren, van de eigenaardige profetische dictie en symboliek om hun inhoud te begrijpen. Onze Staten-overzetters hebben daarom wel zeer wijs gedaan, toen ze aan den tekst een korte verklaring toevoegden om deze duistere plaatsen op te helderen. Maar afgezien van deze moeilijkheid, die zelfs de beste vertaling niet wegnemen kan, blijft het waar, dat een duidelijker en nauwkeuriger vertaling veel zou kunnen bijdragen om deze gedeelten der Schrift begrijpelijker voor ons te maken. Wie bij zijn studiën van de Schrift de nieuwere vertalingen in het Duitsch, Fransch of Engelsch met onze Staten-overzetting vergelijkt, zal dit terstond beamen. Menige tekst, die in onze Hollandsche vertaling onbegrijpelijk is, wordt duidelijk, wanneer men zulk een andere vertaling er bij naslaat. En waar het van zoo hoog belang is, dat ons volk niet een deel, maar heel de Schrift leere verstaan, daar kan de noodzakelijkheid van een nieuwere en betere vertaling, of wil men, van een herziening van onze Statenoverzetting, wel door niemand worden betwist.

En evenzeer als we het met Dr. Noordtzij eens zijn over de noodzakelijkheid der revisie, stemmen we ook van harte toe, dat de revisie niet van een bijbelgenootschap of vorstelijk persoon, maar van de Kerk behoort uit te gaan. Aan de Kerk zijn de woorden Gods toebetrouwd; zij is een pilaar en vastigheid der waarheid; zij heeft van God de taak en roeping ontvangen om te zorgen, dat de Heilige Schrift in de landstaal wordt verspreid. Onze *Staten*-overzetting draagt dien naam dan ook in zooverre ten onrechte, dat deze vertaling niet van de Staten is uitgegaan of op haar last is vervaardigd, maar te danken is aan de Dordtsche Synode, waar de Kerken het besluit tot die vertaling hebben genomen, de regelen van dien arbeid hebben vastgesteld en de personen voor dat werk hebben aangewezen. De Overheid heeft niet anders gedaan dan dit besluit sanctionneeren en de noodige gelden voor de uitvoering toestaan. Thans, nu de Overheid niet eens professie meer doet van de Gereformeerde religie en neutraal staat tegenover de verschillende Kerken, kan er nog veel minder sprake van wezen, dat de Overheid tot dat werk geroepen zou zijn. Een herziening van de Staten-overzetting behoort daarom van de Kerken zelve uit te gaan.

Ook heeft Dr. Noordtzij volkomen terecht ingezien, dat zulk een herziene vertaling van belang is niet alleen voor onze Gereformeerde Kerken, maar dat daarbij ook rekening moet worden gehouden met de Kerken in en buiten ons land, die dezelfde overzetting gebruiken. Hier begint echter reeds de eerste moeilijkheid bij de uitvoering van dit plan, waarop we wilden wijzen. Dr. Noordtzij stelt n.l. voor om ook de Synode der Nederl. Herv. Kerk uit te noodigen tot samenwerking. Nu zijn we niet sectaristisch, en we zouden ons kunnen denken, dat met behoud van al onze principieele bezwaren tegen de synodale organisatie der Ned. Herv. Kerk, op een bepaald punt, waar het een algemeen